

Wie heeft het voor het zeggen in Nederland? (deel 2).

Ruk naar groen is nodig in plaats van ruk naar rechts

In mijn [vorige blog](#) schreef ik over de afscheidsrede van professor Bovens waarin hij zei dat Nederland in vrijwel alle opzichten een diplomademocratie is. Bovens ziet zelfs een verband tussen de diplomademocratie en de ruk naar rechts die Nederland recentelijk maakte: 'de zuil van de academisch geschoolden is een bron van ressentiment en rancune. De winst van de BBB en de PVV bij de vorige verkiezingen valt in dit licht goed te begrijpen. Het hoofdlijnenakkoord van het kabinet-Schoof laat zich lezen als een revanche op de diplomademocratie.'

Ruk naar rechts

Volgens mij is het woord 'zuil' hier misplaatst omdat hoogopgeleiden geen groep vormen met gedeelde normen en waarden. Integendeel, het is eerder een heterogene verzameling hooggeschoolden die uiteenlopende visies hebben op de samenleving en verschillende doelen nastreven binnen hun organisaties. Deze groep als één zuil karakteriseren is koren op de molen van de PVV, die de intellectuele elite graag de schuld geeft van alles wat mis is in de samenleving.

Wat is dan de verklaring voor de ruk naar rechts? Er zijn diverse verklaringen voor te vinden. Zo [waarschuwt](#) Joseph Stiglitz dat het 'neoliberale graaikapitalisme ons op het pad naar fascisme heeft gezet: Oneerlijkheid tiert welig in onze economie. Dat draagt bij aan een cultuur waarin mensen elkaar steeds minder vertrouwen. En dat zie je terug in onze politiek'. Stiglitz lijkt, in navolging van Piketty, de oorzaak te zoeken in de oneerlijke verdeling van [welvaart](#). Deze analyse zou betekenen dat de opkomst van rechtse partijen veroorzaakt wordt doordat mensen met lage inkomens, die vroeger links stemden, nu naar (uiterst) rechts zijn opgeschoven. Dus een segregatie tussen rijk en arm (Stiglitz) in plaats van tussen hoog en laag opgeleid (Bovens).

Arm en rijk

Maar er zijn ook aanwijzingen dat het niet de inkomensverschillen zijn die links en rechts scheiden. Volgens [CBS](#) is 83,4% van de Nederlanders tevreden met het leven. Dit betekent dat 16,4 % van de Nederlanders niet tevreden zijn met hun leven. De verkiezingsuitslagen van de afgelopen decennia laten [zien](#) dat de PVV tussen 2007 en 2021 circa 10-15% van de stemmers aan zich wist te binden. Dit zou overeen kunnen komen met het percentage Nederlanders dat niet tevreden is. Maar tijdens de recente verkiezingen stemde 23,6% van alle kiezers op de PVV, veel meer dan het aantal mensen dat volgens CBS ontevreden is met hun leven (16,4%). Conclusie: er zijn best veel mensen die tevreden zijn met hun leven maar die desondanks op de PVV stemmen. Kan het zijn dat deze tevreden mensen bang zijn dat hun leven verstoord gaat raken door asielzoekers, de energietransitie, Brussel? Ook als het hoogopgeleide burgers betreft.

Volkskrant columnist Sander Schimmelpenninck lijkt het hier mee eens te [zijn](#): 'De 800 duizend inwoners van Vinex-wijken, die meer verdienen, vaker huiseigenaar zijn en gelukkiger zeggen te zijn dan de rest van het land, stemden vorig jaar relatief vaak op de PVV, becijferde onderzoekscollectief Investico en *De Groene Amsterdammer* dit jaar. Eén van de motieven van de PVV-stemmer, blijkt uit dat stuk, is de angst om die verworvenheden kwijt te raken.'

Volgens het Global Trends-rapport zijn Nederlanders 'bovengemiddeld optimistisch over zichzelf, hun familie en hun eigen stad of dorp. Maar bovengemiddeld pessimistisch over de nabije toekomst van hun land en de wereld. Dit pessimisme is de afgelopen vijf jaar fors toegenomen. En dus trekken Nederlanders zich nog meer dan gemiddeld terug in hun eigen, kleine gelukkige leefwereld', aldus onderzoeker Peter Kanne in de [Volkskrant](#).

Sociale media versterken polarisatie

Dat inkomensverschillen tegenwoordig minder belangrijk zijn dan identiteit lijkt ook door het SCP te worden bevestigd: de Nederlandse taal, symbolen en tradities zijn belangrijk. Vrijheid geldt als grote gemene deler voor veel Nederlanders, maar de invulling van dat begrip verschilt in soms tegengestelde richtingen. Onder maatschappelijke druk worden mensen gedwongen een positie in te nemen. Deze groepen kunnen botsen als er verschillend gedacht wordt over de invulling van de Nederlandse identiteit. Ook stelt SCP dat sociale media de polarisatie vergroten.

‘Sociale segregatie wordt versterkt door sociale media waardoor bubbels van gelijkgestemden ontstaan’, zegt ook deze [website](#). En in zijn nieuwe [boek](#) Nexus komt ook Noah Harari tot de slotsom dat algoritmen een rol spelen bij het verspreiden van haat en het ondermijnen van sociale cohesie. Mijn voorlopige conclusie: het is niet (langer) de arm-rijk tegenstelling die politiek rechts en links scheidt, maar culturele verschillen die worden uitvergroot door sociale media. Voeg daarbij dat je tegenwoordig alles mag zeggen en iedereen mag beledigen. En in de komende jaren wordt dit nog erger nu ook Mark Zuckerberg heeft [aangekondigd](#) te stoppen met onafhankelijke factcheckers.

Ruk naar groen is nodig

Ik kom nog even terug op de neoliberale democratie, waarin machtige lobbygroepen op het gebied van industrie en landbouw het voor het zeggen hebben met als gevolg dat de kwaliteit van de leefomgeving om zeep wordt geholpen, waardoor mensen ziek worden, de kwaliteit van de natuur achteruit holt en klimaatverandering onze kleinkinderen bedreigt. Het is dagelijks te zien op tv: Tata steel medewerkers en omwonenden gaan eerder dood, rond Schiphol lijden mensen aan geluidsoverlast en er worden pesticiden gevonden in de stofzuigerzakken van Nederlandse huishoudens in het hele land. Dit laat zien dat de hoogopgeleiden van milieuorganisaties alsook van wetenschappelijke bureaus zoals PBL en CPB minder invloed hebben op Den Haag dan de industriële lobbygroepen. Ik heb daarom politieke partijen opgeroepen een ‘ruk naar groen’ te maken, zowel richting NSC ([De Volkskrant](#)) als de VVD ([TROUW](#)). Maar de ruk naar rechts is vooralsnog dominant. Weten de linkse partijen met een helder verhaal de noodzaak van economische en ecologische verandering centraal te stellen?

Aarde als grondstof

‘Nu de planeet afraast op een ecologische en maatschappelijke ineenstorting, veroorzaakt door de gekoppelde krachten van opwarming van de aarde, verlies aan biodiversiteit, het uitsterven van soorten en de verspreiding van nieuwe ziekteverwekkers, wordt het steeds duidelijker dat de moderniteit gegrondvest is op een diepe misvatting over de wereld, en dat het verheffen van mensen boven alle andere soorten, en zelfs boven de Aarde zelf, rampzalige gevolgen heeft gehad voor de mensheid en voor alle andere levende wezens.’ Deze zin sprak de Indiase schrijver Amitav Ghosh op [26 november](#) bij het accepteren van de Erasmusprijs 2024 uit handen van koning Willem-Alexander. Ik vraag me af of de koning bij de uitreiking heeft gedacht aan de woorden van zijn moeder die tijdens haar Kersttoespraak van 1988 zei: "Langzaam sterft de aarde en wordt het onvoorstelbare -het einde van het leven zélf- tóch voorstelbaar”.

In zijn boek *De vloek van de nootmuskaat* voert Ghosh de huidige planetaire crisis terug op een desastreuze zienswijze die de aarde reduceert tot grondstof, ontzield en mechanisch gemaakt. Hij heeft ongetwijfeld gelijk. Maar hij is niet de eerste die waarschuwt tegen de onttovering van de wereld. De eerste was wellicht Max Weber [Entzauberung der Welt](#). In het boek ‘De mechanisering van het wereldbeeld’ beschrijft Dijksterhuis (1950) ‘er vindt een geleidelijke "ontmystificering" plaats waarbij de dingen steeds minder "beziel" zijn en waarbij hun relaties en gedragingen steeds rationeler verklaard worden.’ De kiem hiervoor is wellicht gelegd door de monotheïstische godsdiensten, die God als persoon zagen waardoor de natuur werd ontheilgd, zie Lynn White [“The Historical Roots of Our Ecological Crisis.”](#)

Rationeel denken

Vraag is: wat doen we eraan? Moeten we weer religieus geïnspireerd raken om zo de band met de natuur te herstellen? Ik zie dat niet gebeuren. Ook landen als India, geboorteland van Ghosh, volgen het westerse pad, zoals China dat al eerder deed. Maar hoe erg is dat? Ik denk dat juist rationeel denken ons uit de brand kan helpen. Er zijn inmiddels voldoende wetenschappelijke bewijzen dat klimaatverandering en biodiversiteitsverlies de mensheid (en andere soorten) bedreigt. Het is juist het irrationeel denken dat ons bedreigt. Het voort willen gaan met het gebruik van fossiele brandstoffen, bestrijdingsmiddelen, goedkope vliegvluchten, black Friday, etc. is irrationeel. Als het gezonde verstand de overhand zou krijgen in samenleving en politiek, dan zouden we de problemen samen kunnen oplossen. Want gezond verstand moet ook op rechts te vinden zijn.